

EUROPEISKA GEMENSKAPERNAS KOMMISSION

Bryssel den 21.5.2002
KOM(2002) 262 slutlig

**KOMMISSIONENS MEDDELANDE
TILL RÅDET OCH EUROPAPARLAMENTET**

Produktivitet: nyckeln till konkurrenskraft för medlemsstaternas ekonomier och företag

[SEC(2002) 528]

**KOMMISSIONENS MEDDELANDE
TILL RÅDET OCH EUROPAPARLAMENTET**

Produktivitet: nyckeln till konkurrenskraft för medlemsstaternas ekonomier och företag

Innehållsförteckning

1.	Inledning	3
2.	Produktivitet och levnadsstandard i EU	6
3.	Informations- och kommunikationsteknikens samt innovationens betydelse för produktivitetstillväxten	7
4.	Produktivitetstillväxt i den europeiska tillverkningsindustrin under de senaste åren	9
5.	Produktivitetstillväxt i den europeiska tjänstesektorn under de senaste åren	10
6.	Humankapital och produktivitetstillväxt	12
7.	Företagspolitik, konkurrenspolitik och produktivitetstillväxt	14
8.	Företagspolitik och hållbar utveckling i tillverkningsindustrin	16
9.	Slutsatser	18

1. INLEDNING

Detta meddelande är baserat på två aktuella rapporter från kommissionen¹, och syftar till att göra politiska beslutsfattare uppmärksamma på de otillräckliga resultat som EU redovisat de senaste åren när det gäller arbetsproduktivitetstillväxten, orsakerna till detta och vilken inverkan det kommer att få på de mål som Europeiska rådet satte upp i mars 2000, i den s.k. Lissabonstrategin. I rapporten presenteras en översikt över produktivitetstillväxten mot bakgrund av den politik som redan förs och det poängteras att det kommer att krävas politisk beslutsamhet om målen i Lissabonstrategin skall uppnås.

Meddelandet tar inte upp alla de faktorer som bidrar till produktivitetstillväxt. I överensstämmelse med nyligen offentliggjorda rapporter om konkurrenskraften har det ett snävare fokus: i meddelandet redovisas den särskilda roll som ny teknik och innovation spelat, samt andra centrala frågor som hänger samman med detta. Meddelandet utgör en kompletterande reflektion över de produktivitetsförhållanden som stärker Lissabonstrategin. Avsikten med meddelandet är också att ge Europaparlamentet, rådet, Ekonomiska och sociala kommittén, Regionkommittén och andra berörda parter möjlighet att uttala sig om och debattera EU:s produktivitetsresultat och dess framtidsutsikter, samt den politik som krävs för att öka tillväxten på ett hållbart sätt.

Den senaste produktivitetstillväxten i EU räcker inte för att man före år 2010 skall kunna nå de ekonomiska, sociala och miljömässiga mål som fastställdes i Lissabonstrategin. Medlemsstaterna och kommissionen måste ta politiska initiativ för att säkerställa att de strukturella reformer som behövs för att komma till rätta med denna situation genomförs snabbt. Det är redan klart vilka reformer det rör sig om. Om de inte genomförs kommer inte Lissabonmålet att kunna uppnås.

I meddelandet diskuterar kommissionen faktorer som är avgörande för produktivitetstillväxten, inom ramen för Lissabonstrategin, och beskriver bakgrunden till några viktiga frågor. Den snabba tekniska utvecklingen i EU kräver att näringslivet organiseras på nya sätt för att man skall kunna tillvarata de nya möjligheterna. Även om åtgärder redan vidtagits inom ramen för Lissabonstrategin, är det nödvändigt att fråga sig om dessa åtgärder är tillräckliga och om de vidtas snabbt nog. Om så inte är fallet kommer inte ett nytt tekniskt klimat att uppstå och tillverkare och konsumenter kommer inte att kunna dra nytta av de fördelar som uppkommer i samband med åtgärderna. Om Lissabonstrategin inte genomförs fullt ut kommer inte produktivitetstillväxten och den ekonomiska tillväxten att öka i tillräckligt stor utsträckning. Strategin kan endast lyckas om man tillämpar en övergripande metod där alla åtgärder genomförs på ett liknande sätt.

¹ Rapporterna i fråga är *European Competitiveness Report 2001*, kommissionens arbetsdokument, SEK(2001) 1705, av den 29 oktober 2001 och *European Competitiveness Report 2002*, kommissionens arbetsdokument, som kommer inom kort. Dessa rapporter har ett snävare fokus och tar därför inte upp andra viktiga aspekter som är avgörande för ekonomisk tillväxt i EU som t.ex. den roll som ekonomisk politik, kvalifikationer, FoU, särskilda arbetsmarknadsinitiativ för att t.ex. främja arbetskraftens rörlighet eller utbildning spelar. En översyn av kommissionens verksamhet inom dessa viktiga områden förtjänar en närmare genomgång.

Ekonomisk tillväxt beror på mänsklig och fysisk kapitalbildning, den aktiva arbetskraftens ökning och huruvida dessa faktorer utnyttjas på ett effektivt sätt. Förmågan att få mer ut av en viss arbetskraft och ett visst kapital ger en höjning av produktiviteten. Produktivitetstillväxt beror på det fysiska kapitalets kvalitet, förbättringar i arbetskraftens kvalifikationer, tekniska framsteg och nya sätt att organisera dessa produktionsfaktorer. Historiskt sett har produktivitetstillväxt varit den främsta källan till ekonomisk tillväxt. Den har gjort det möjligt att öka produktionen, inte bara utan att samtidigt öka produktionsinsatserna, men också genom betydande arbetstidsreduktion på medellång sikt. På detta sett har en hållbar ökning i realinkomsten blivit möjlig.

Den senare tidens nedgång i produktivitetstillväxten i EU är synonym med försämrad konkurrenskraft². Företag kommer att vara konkurrenskraftiga när de kan uppnå hållbar tillväxt i arbets- och totalfaktorproduktiviteten, vilket gör det möjligt för dem att konkurrera ut andra företag när det gäller kostnaden per producerad enhet, och icke-kostnadsmässiga faktorer. Detta gäller både på nationell och internationell nivå. Sådan produktivitetstillväxt gör det inte bara möjligt för ett företag att finansiera sin expansion, men ger också möjlighet för företaget att bibehålla höjda reallöner. På liknande sätt höjs ett lands levnadsstandard då det uppnår hållbar produktivitetstillväxt.

Genom att man stärker innovativa företags ställning kan produktivitetsökningarna inte bara minska kostnaderna per producerad enhet utan också utvidga marknaden för deras produkter. Medborgarna drar nytta av detta genom att de får bättre produkter till lägre priser och, på medellång sikt, genom att sysselsättningen ökar. Även om produktivetsvinsterna från början är begränsade till bestämda verksamhetssektorer, når de i det långa loppet bortom dessa sektorer genom att de relativa priserna ändras och därefter följer realinkomsthöjningar. Ett land med betydande och hållbar produktivitetstillväxt höjer generellt sett också sin levnadsstandard snabbt³. Europas guldålder när det gäller tillväxt och konvergens under åren efter andra världskriget fram till åtminstone den första oljekrisen är ett tydligt exempel på detta.

Trots de senaste årens goda makroekonomiska resultat har arbetsproduktivitetstillväxten i EU under andra halvan av 1990-talet inte nått upp till tidigare resultat. Denna utveckling är mycket negativ. Eftersom sysselsättningstillväxten traditionellt sett är svag, är inkomstökningar i EU direkt beroende av arbetsproduktivitetstillväxten. Att arbetsproduktiviteten under de senaste åren inte lyckats stiga i samma hastighet som tidigare i historien medför att ökningen i de nationella inkomsterna och levnadsstandarden inte kan upprätthållas.

² Med konkurrenskraft menas en hållbar ökning i regioners eller nationers realinkomst och levnadsstandard med arbete till alla arbetssökande. Denna definition ges t.ex. i *European Competitiveness Report 2001*, op. cit. Detta koncept, som skiljer sig från den snävare definition som gäller för företagets konkurrenskraft, innebär att hemska faktorer är avgörande för företagets konkurrenskraft, se P. Krugman (1994): "*Competitiveness: A Dangerous Obsession*", *Foreign Affairs*, mars/april där dessa begrepp diskuteras.

³ Produktivitetstillväxt är per definition summan av tillväxten i arbetskraftsinsatsen och tillväxten i arbetsproduktiviteten. Produktivitetstillväxt och levnadsstandardshöjningar är nära besläktade eftersom höjning av reallönerna medför höjning av arbetsproduktiviteten. Det framgår inte klart av uppgifter för en kortare period, men över längre perioder är sambandet mellan höjningen i realinkomsten per capita och höjningen i arbetsproduktivitet tydligt. För EU som helhet är sambandet mellan tillväxten när det gäller realinkomst per capita och tillväxten när det gäller arbetsproduktivitet för perioden 1980–1985 1,00 och ligger kvar här när man ser på femårsperioder till och med 2001.

Produktivitetstillväxt beror på en rad olika faktorer. Det centrala budskapet i detta meddelande är att en avgörande faktor för EU:s dåliga produktivetsresultat på senare tid är otillräcklig innovation och för dåliga investeringar i och för dålig spridning av informations- och kommunikationsteknik (IKT). Detta har fått allvarliga konsekvenser för EU:s resultat i jämförelse med USA:s. Uppsvinget i produktivitetstillväxten i USA har hållit i sig trots den ekonomiska nedgången för inte så länge sedan. Att arbetsproduktiviteten i USA höll i sig även under 2001, som kännetecknades av konjunkturedgång, står i skarp kontrast till procykliska mönster som normalt sett kännetecknar produktivitetstillväxt⁴. Detta resultat speglar effekterna av de vinster som följde av investeringarna som gjordes i landets tekniska och innovationsrelaterade tillgångar. I USA har IKT-revolutionen stimulerat företagen att genomföra omorganisationer och förändrat konkurrensvillkoren. Den har också ökat efterfrågan på arbetskraft med kvalifikationer som är relevanta i samband med den nya tekniken. I EU har kunskapsintensiva sektorer satsat stort på att skapa nya arbetstillfällen men produktivitetstillväxten har inte varit lika framgångsrik som i USA.

Härmed framhävs en rad kännetecken som sätts i samband med länder eller regioner som upplever stark och hållbar produktivitetstillväxt. Det handlar om tekniska förändringar, väl underhållet eller växande humankapital och ett starkt innovationsfrämjande klimat. Ett sådant klimat ger nya företag möjlighet att utvecklas och befintliga företag möjlighet att omstrukturera arbetsmönster och modernisera verksamheten. Konkurrensvillkoren är avgörande för att man skall kunna upprätthålla ett sådant klimat då intensiv konkurrens sporrar till innovation, främjar produktivitetstillväxt och bidrar till konkurrenskraft.

Vidare är produktivitetstillväxt en viktig del i den breda fråga som är miljömässig, social och ekonomisk hållbarhet. Produktivitetstillväxt reglerar mycket riktigt ekonomisk effektivitet, industrins produktion i förhållande till resursförbrukning eller förorenande utsläpp. Produktivitetstillväxt är därför en del av både ekonomisk och miljömässig hållbarhet.

Allt detta kan påverkas av politiska beslut som därför kan ha ett stort inflytande på produktiviteten. Därför är det viktigt att man förstår varför EU haft dåliga produktivetsresultat och vilka konsekvenser det fått. De följande avsnitten skall göra det möjligt att förstå detta och vilka politiska frågor som står på spel.

4

Produktivitetstillväxt har en tendens att falla under en konjunkturedgång och att stiga igen under återhämtningsfasen i den ekonomiska cykeln, vilket speglar det faktum att företagen bevarar arbetskraften. Produktivitetstillväxten i USA har fortsatt att stiga i jämn takt trots förra årets ekonomiska nedgång. *Bureau of Labour Statistics* uppskattar att tillväxten för verksamhet utanför jordbruket gick upp med 5,2 % (på årsbasis) under 2001: 4:e kvartalet, vilket ger ett årligt genomsnitt på 2,0 %. Detta är lägre än genomsnittet på 2,6 % för perioden 1995–2000, men det bör poängteras att detta registrerades under ett år som präglades av konjunkturedgång.

2. PRODUKTIVITET OCH LEVNADSSTANDARD I EU

Sedan början av 1970-talet har levnadsstandarden i EU i förhållande till den i USA, mätt i BNP per capita, växlat mellan 65 % and 70 % av den amerikanska levnadsstandarden. I slutet av 1980-talet verkade dock konvergensprocessen ha kommit igång igen men det varade inte länge. År 2001 utgjorde EU:s BNP per capita 65 % av USA:s BNP, vilket var det lägsta talet på mer än ett kvarts sekel. Diagram 1 visar tendenser i BNP per capita för EU och USA från 1970 till början av det nya århundradet.

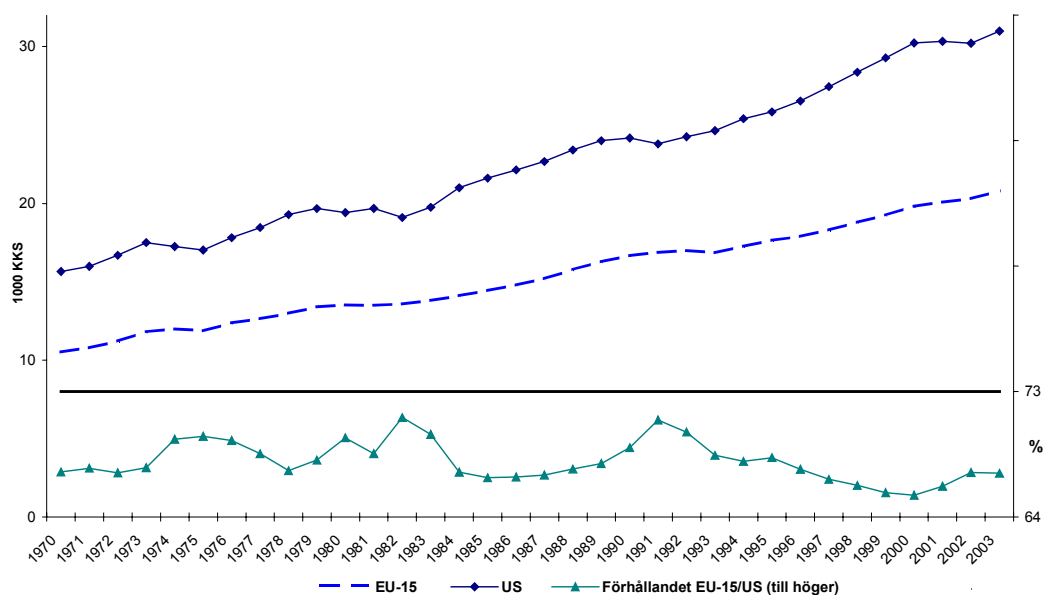
Efter en period av väsentlig nedgång ökade under andra halvan av 90-talet både arbetsproduktivitetstillväxten (från ett genomsnitt på 1,2 % under perioden 1990-95 till 1,9 % för perioden 1995-2001) och sysselsättningstillväxten (från 0,9 % till 1,3 %) i USA. I EU gick arbetsproduktiviteten tillbaka (från 1,9 % i genomsnitt under första halvan av decenniet till 1,2 % för perioden 1995-2001), men sysselsättningstillväxten ökade betydligt (från en nedgång på 0,6 % under första halvan av 1990-talet till en ökning med 1,2 % för perioden 1995-2001). Trots nedgången under andra halvan av året ökade sysselsättningen under 2000 med sammanlagt 1,8 %.

EU:s sammanlagda resultat döljer betydande skillnader mellan medlemsstaterna. Österrike, Grekland, Finland, Irland, Luxemburg, Portugal och Sverige har under andra halvan av 1990-talet redovisat en produktivitetstillväxt som legat strax under eller över USA:s. När det gäller Österrike, Grekland och Irland höll denna trend i sig fram till 2001. Det är möjligt att detta speglar de möjligheter som den inre marknaden och den härav följande högre konkurrensen erbjuder mindre medlemsstater och att detta stimulerade deras vilja att utveckla strategier för att utnyttja IKT på en större europeisk marknad.

Den viktigaste utmaningen för EU är att skapa villkor där hög produktivets- och sysselsättningstillväxt bidrar till att nationalinkomsten stiger, och att säkerställa att denna situation blir varaktig på medellång sikt. I Lissabonstrategin underströks den betydelse som en höjning av sysselsättningen i EU har och, för att uppnå detta mål har redan en rad åtgärder vidtagits eller håller på att vidtas (speciellt genom Luxemburgprocessen) både på EU-nivå och i medlemsstaterna⁵. Men om Lissabonmålen skall uppnås beror till stor del på om man lyckas återupprätta en hållbar produktivitetstillväxt i EU.

⁵ För en översikt över de framsteg som gjorts när det gäller Lissabonmålen se kommissionens meddelande till Europeiska rådets vårmöte i Barcelona – *Lissabonstrategin – Möjligheter till förändring*, KOM(2002) 14 slutlig, 15.1.2002.

Diagram1: BNP per capita i 1995 års marknadspriser
(till vänster i KKS för 1995; skattningar för 2001, prognoser för 2002-2003; till höger
förhållandet EU/USA)

Källa: kommissionen (uppdatering av AMECO-databasen 25.2.2002)

3. INFORMATIONS- OCH KOMMUNIKATIONSTEKNIKENS SAMT INNOVATIONENS BETYDELSE FÖR PRODUKTIVITETSTILLVÄXTEN

Informations- och kommunikationsteknik (IKT) är själva kärnan i kunskapssamhället och ett viktigt komplement till FoU-verksamhet. IKT kan ses både som innovation i sig själv och, på grund av dess generella karaktär, som ett instrument för nya innovationer i många olika sektorer och på många olika områden. Till skillnad från traditionella typer av kapitalinvesteringar är IKT en allmänt använd teknik vars bidrag till produktivitet och ekonomisk tillväxt är större än direkteffekten på de IKT-producerande sektorerna. IKT är också ett centralt element i moderna ekonomiernas innovationsframgång⁶.

Ett gemensamt kännetecken för de medlemsstater som under de senaste åren haft lika hög, eller högre produktivitetstillväxt än USA är att de använder IKT i stor utsträckning. Man är nu överens om att uppsvinget i produktivitetstillväxten under andra halvan av 1990-talet i USA och i några av EU:s medlemsstater är nära förbundet med användningen och spridningen av IKT till ett stort och ständigt växande antal ekonomiska verksamheter. Detta uppsving bekräftas av uppgifter från branscher där IKT-produktion och IKT-användning har blivit nyckelförklaringarna till att de har en ledande ställning när det gäller produktivitet. Uppgifter från USA

⁶ EU:s och medlemsstaternas resultat när det gäller innovation går igenom med hjälp av en rad olika indikatorer som presenterades i *Resultattavla för innovation 2001*, SEK(2001) 1414, 14.9.2001. Dessa indikatorer ger en splittrad bild av de faktorer som har betydelse för innovation i medlemsstaterna (några visar förbättringar, andra inte), men kärnfrågan är dock att EU är på efterkälken, särskilt i jämförelse med USA, när det gäller ekonomiskt och kommersiellt utnyttjande av innovationer och innovationsatsningar som uppmäts för t.ex. patentering.

visar faktiskt att produktivitetsuppsvinget under andra halvan av 1990-talet har varit väldigt omfattande och påverkat en lång rad olika branscher.

Produktivitetssklyftan mellan EU och USA under de senaste åren beror till viss del på att det satsas mindre på IKT i EU. Under perioden 1992-99 uppgick EU:s utgifter för IKT till 5,6 % av BNP mot 8,1 % i USA. Procentförhållandet mellan IKT-utgifter i EU och IKT-utgifter i USA har faktiskt fallit till 75 % 1999 mot 90 % 1992⁷.

Empiriska skattningar visar att IKT under den andra halvan av 1990-talet bidrog till den ekonomiska tillväxten i EU med mellan 0,4 och 0,5 procentenheter men att det i USA uppskattas till mellan 0,8 och 1 procentenhet. Man kan hävda att EU gick miste om mellan 0,3 och 0,5 procentenheter i ekonomisk tillväxt under 1990-talet på grund av att man inte investerade tillräckligt i IKT⁸.

Fördelarna med IKT-produktion och -användning visar sig genom flera olika möjligheter och i form av förändringar i en rad former av företagspraxis. IKT:s roll i ett företag är huvudsakligen att bearbeta information och på så sätt minska företagets samordningskostnader (t.ex. lagerstyrning) som präglar en decentraliserad ekonomi. Företagen drar bevisligen nytta av förbättringar i organisationen av tillverkning och distribution, av bättre lagerstyrning och kostnadsminskningar i samband med att effektivare och kraftfullare datorer övertar vissa typer av kontorsarbete. Företagen kan på så sätt på ett effektivare sätt följa förändringarna i efterfrågan på deras produkter. Användningen av IKT skulle också kunna göra det möjligt att förbättra konkurrensvillkoren vilket skulle medföra höjd effektivitet och sänkta priser⁹. Slutligen har nya branscher och sektorer uppkommit endast tack vare att man i mycket stor utsträckning använt IKT.

Produktivitetssökning i mogna ekonomier styrs mindre av kapitalbildning och mer av innovation i privata och offentliga institutioner och i företag. Innovationsfrämjande villkor är därför väldigt viktiga i synnerhet när de kombineras med villkor som underlättar användningen av IKT. Ett bra exempel på detta är att den dramatiska tillväxten på områden som bioteknik och biovetenskap under de senaste åren skulle varit otänkbar utan spridning och innovation i samband med IKT¹⁰. IKT i biotekniken har haft avgörande betydelse för att stimulera och främja komplementerande innovationer samt för att stärka tillväxten i denna bransch¹¹.

⁷ För dessa uppskattningar, se *European Competitiveness Report 2001*, op. cit., tabell III.1 och diagram III.1.

⁸ Se *European Competitiveness Report 2001*, op. cit., kapitel III, där också några av problemen med IKT-data nämns. Det bör dessutom noteras att det finns en osäkerhet i hur mycket IKT bidrar till produktivitetstillväxten.

⁹ Även om det är möjligt att det kan underlätta prisdiskriminering eller produktdifferentiering genom att företagen får uppgifter om konsumenternas preferenser; se "The Microeconomic Impact of Information and Communication Technologies in Europe", kapitel 6 i *The EU Economy: 2001 Review Investing in the Future, European Economy*, nr 73, 2001.

¹⁰ Den roll som IKT och innovation spelar när det gäller tillväxten inom biotekniksektorn och de svårigheter man stött på diskuteras ingående i *European Competitiveness Report 2001*, op. cit., kapitel V och i A. Allansdottir et. al. (2002): *Innovation and Competitiveness in European Biotechnology*, Enterprise Papers No 7, GD Näringsliv, Europeiska kommissionen.

¹¹ Bioteknikens betydelse för Europas framtid erkänns nu i stor utsträckning och kommissionen antog i januari 2002 en handlingsplan för att stödja detta; se *Biovetenskap och bioteknik – En strategi för Europa*, Kommissionens meddelande till rådet, Europaparlamentet, Ekonomiska och sociala kommittén och Regionkommittén, KOM(2002) 27, 23.1.2002.

Då IKT nu spelar en avgörande roll för moderniseringen av våra ekonomier och främjandet av innovation är det viktigt att skapa förutsättningar för att IKT ska få så stor spridning som möjligt. Några av dessa förutsättningar har i viss utsträckning redan tagits upp i Lissabonstrategin, andra inte. Bl.a. är frågan om gemenskapspatent inte löst. Dessutom finns det fortfarande hinder för företagsetablering, förhållandet mellan industri och forskning i medlemsstaterna stimulerar inte tillräckligt innovation, bristen på kvalificerad arbetskraft är akut i avgörande faser i den tekniska moderniseringen och övergången från en innovationsidé till dess kommersiella utnyttjande är ofta väldigt svår. I de medlemsstater där produktivitets- och sysselsättningstillväxten har varit särskilt svag under de senaste åren skall dessa hinder ägnas särskild uppmärksamhet. Det finns mycket att lära av de mindre medlemsstaterna som har presenterat imponerande resultat under 1990-talet.

4. PRODUKTIVITETSTILLVÄXT I DEN EUROPEISKA TILLVERKNINGSINDUSTRIN UNDER DE SENASTE ÅREN

Både i EU och i USA hänger produktivitetstillväxt i tillverkningsindustrin nära samman med de variabler som representerar företagets kapacitet, hur de utnyttjar kunskapsfaktorer, om de använder IKT och om de deltar i FoU-verksamhet. Dessa faktorer är naturligtvis sammanflätade med de krafter som visar sig i innovationsprocessen. Uppgifter från EU och USA visar i allmänhet att högt deltagande i FoU-verksamhet aldrig förekommer samtidigt som låg produktivitetstillväxt medan låg forskningsintensitet däremot i regel följs av låg produktivitetstillväxt¹².

Till skillnad från andra halvan av 1980-talet var produktivitetstillväxten i tillverkningsindustrin under 1990-talet lägre i EU än i USA. Dessutom ökade produktivitetstillväxten i tillverkningsindustrin endast med 0,1 procentenheter (3,2 %) mellan första och andra halvan av 1990-talet, medan motsvarande siffra i USA var 2,3 procentenheter (5,5 %). Därmed bekräftades de mönster som observerats för ekonomin som helhet även i tillverkningsindustrin.

På 1990-talet fick teknikintensiva branscher (läkemedel, kemiska produkter, kontorsmaskiner och datorer, elektronik och TV och radio, medicinteknisk utrustning osv.), det största uppsvinget i produktivitetstillväxten inom EU. Därefter följde kapitalintensiva sektorer (textilfiber, papper och pappersmassa, konstfiber, järn och stål, icke-järnmetaller osv.). Sistnämnda bransch hade dock den högsta produktivitetstillväxten under första halvan av decenniet.

Samtidigt låg teknikintensiva branscher i USA i spetsen när det gäller produktivitetstillväxt under hela decenniet. Dessa branscher omfattar en större andel av den totala tillverkningsindustrin i USA än i EU under hela perioden från 1985, och denna skillnad har ökat betydligt med tiden. År 1998 utgjorde t.ex. teknikintensiva branscher ungefär 35 % av tillverkningsindustrins förädlingsvärde i USA vilket kan jämföras med ungefär 24 % i EU. I USA steg denna andel med nästan 9 procentenheter under perioden 1985–1998 medan den i EU endast ökade med 1,5 procentenheter.

¹² Se *European Competitiveness Report 2001*, op. cit., kapitel IV.

Det är tydligt att det låga antalet teknikintensiva branscher i EU är symptomatiskt för problem som potentiellt sett kan betraktas som allvarliga. Det handlar inte bara om att dessa branscher undantagslöst ligger i täten när det gäller innovation och industriell effektivitet utan också att de genom att de har högre förädlingsvärde också i högre grad bidrar till den samlade produktivitets- och realinkomststillväxten i en ekonomi. Som förmedlare av ny tillämpad teknik bidrar dessa branscher dessutom till att ny teknik och tekniska moderniseringar sprids. Slutligen spelar andelen teknikintensiva industrier i en ekonomi en viktig roll när det gäller överföring och användning av tekniska framsteg över gränserna. Uppgifter från EU visar att sambandet är svagt mellan FoU och ekonomiska resultat i medlemsstaterna, men att det är betydligt mer markant i medlemsstaterna emellan vilket innebär betydande internationella tekniska sidovinster. Sådana sidovinster beror naturligtvis på storleken på den sektor som sprider dem men också på ekonomiernas öppenhet för handel.

Delvis till följd av sådana internationella sidovinster på teknik- och innovationsområdet har mönstren för produktivitetstillväxten i tillverkningsindustrin med tiden blivit mer lika varandra i de olika länderna. Man har de senaste åren noterat en ökande konvergens när det gäller produktivitetstillväxten mellan branscher i EU och USA. Under 1980-talet däremot, skilde sig mönstren i USA:s produktivitetstillväxt i olika branscher markant från dem i EU. Det låga antalet teknikintensiva branscher i EU är likväl ett bekymmer mot bakgrund av de senaste årens svaga innovations- och produktivitetresultat.

Europeiska rådet i Lissabon betonade betydelsen av ny teknik, särskilt IKT och innovation samt FoU:s betydelse för Europas framtid. På Europeiska rådets möte i Barcelona enades man om att privata och offentliga utgifter för FoU i slutet av detta decennium skall utgöra 3 % av BNP, och två tredjedelar av detta skall vara privat FoU¹³.

5. PRODUKTIVITETSTILLVÄXT I DEN EUROPEISKA TJÄNSTESEKTORN UNDER DE SENASTE ÅREN

Problemet med EU:s svaga produktivitetstillväxt under de senaste åren är särskilt allvarligt i tjänstesektorn. Produktiviteten i den här sektorn är dock svårare att uppskatta och trots att många IKT-tillämpningar har införts i tjänstesektorn har detta tydligen inte bidragit till någon snabbt mätbar produktivitetstillväxt, eller någon ökning av den. Minskningen i den samlade produktivitetstillväxten i EU under den andra halvan av 1990-talet i förhållande till tidigare år och ökningen av produktivitetstillväxten i tillverkningssektorn, visar mycket riktigt att tjänstesektorn har haft en markant nedgång i arbetsproduktiviteten under denna period. Problemet förvärras naturligtvis av att tjänsteandelen av EU:s BNP har ökat efterhand även om den förblir betydligt lägre än i USA:s ekonomi¹⁴.

¹³ Se Ordförandeskapets slutsatser från Europeiska rådets möte i Barcelona, 15 och 16 mars 2002, punkt 47.

¹⁴ Det finns inga tillgängliga jämförbara uppgifter om tjänstesektorn för alla medlemsstaterna och EU. För de länder som förfogar över sådana uppgifter var andelen tjänster i sektorn för icke-jordbruksföretag 1999 51,3 % (exkl. fast egendom 41,2%) av BNP i USA och mellan 42,6 % (31,1 %) i Danmark och 49,0 % (39,1 %) i Storbritannien; se *European Competitiveness Report 2002*, op. cit.

Produktivitetstillväxten i företagstjänstesektorn i USA ökade från ett genomsnitt på 1,3 % under perioden 1990–95 till i genomsnitt 3,1 % under perioden 1995–99. I de sju medlemsstater som förfogar över jämförbara uppgifter, med undantag av två (Frankrike och Storbritannien), gick däremot produktivitetstillväxten i tjänstesektorn ner under andra halvan av decenniet och när den väl steg gjorde den det med modesta 0,1 till 0,3 procentenheter¹⁵. Medan sysselsättningstillväxten i tjänstesektorn ökade i USA följdes den låga produktivitetstillväxten i tjänstesektorn i EU av en ökning av sysselsättningstillväxten.

Det är möjligt att mättningsfel döljer tjänstesektorns underliggande produktivitetresultat. Det är mycket svårt att exakt mäta produktionen i denna sektor särskilt under en period som kännetecknas av snabba tekniska förändringar. Om inflationen i tjänstesektorn är överskattad (undantagslöst p.g.a. svårigheterna i att redovisa kvalitetsförbättringar som följer av innovation och omorganisationer) kommer den implicita produktivitetstillväxten att underskattas. För ekonomin som helhet skulle detta betyda att produktivitetstillväxten i EU inte kan ha varit så svag som uppgifterna antyder vid första anblicken.

Sektorsuppgifter visar att produktivitetstillväxt i grossist- och detaljhandel, finansförmedling och uthyrning och andra tjänster i USA överträffade motsvarande resultat i EU under andra halvan av 1990-talet. EU registrerade å andra sidan hög produktivitetstillväxt inom områden som transport och lager, post och telekommunikation samt el- gas- och vattenförsörjning. Att dessa sektorer utgör en förhållandevis liten del av BNP i EU minskar deras inverkan på den samlade produktivitetstillväxten¹⁶.

Tjänstesektorn använder i stor utsträckning IKT och som tidigare nämnts beror nedgången i EU:s produktivitetstillväxt under de senaste åren till stor del på att det investeras mindre i IKT. Innovationer i denna sektor introduceras dock med hjälp av förvärvad teknik – IKT, organisationsförändringar och humankapital – snarare än genom direkta FoU-utgifter från tjänsteföretagen själva. Institutionella faktorer skulle kunna spela en avgörande roll i denna process.

Tjänstesektorn kännetecknas i regel av en produktivitetstillväxt som ligger under genomsnittet. Trots att dess del av BNP ständigt ökar räcker den implicita sysselsättningstillväxten inte för att sysselsättningssiffrorna i EU skall öka på ett markant sätt. På grund av den växande efterfrågan på tjänster allt eftersom inkomsterna ökar måste EU säkerställa att den potentiella sysselsättningsökningen, som är knuten till tillväxten i tjänstesektorn, genomförs, vilket kräver att hinder för tillväxt i tjänstesektorn avlägsnas.

Nya initiativ som redan genomförts eller som kommer att genomföras inom kort inom de ramar som fastställdes i Lissabon och Barcelona kommer förmodligen att bidra till att öka produktivets- och sysselsättningstillväxten i tjänstesektorn. Det finns t.ex. vissa tecken på att de medlemsstater som tidigt liberaliserade och

¹⁵ Se *European Competitiveness Report 2002*, op. cit.

¹⁶ För en ingående diskussion om utvecklingen i de olika sektorerna se *Sysselsättning i Europa 2001*, Europeiska kommissionen 2001, särskilt kapitel 3. Här hävdas det bl.a. att företagspolitik och konkurrenspolitik främjar produktivitetstillväxten på samma sätt som sysselsättningspolitik, eftersom den samlade produktivitetstillväxten speglar produktivetsförbättringar inom olika sektorer snarare än förändringar i sysselsättningens sektorssammansättning; se också diskussionen i avsnitt 7 nedan.

avreglerade tjänstesektorn hade snabbare produktivitetstillväxt än andra medlemsstater. I t.ex. Finland och Storbritannien var tillväxten i arbetsproduktiviteten för de samlade företagstjänsterna under 1995-99, högre än i andra medlemsstater för vilka uppgifter finns tillgängliga. Därför bör åtgärder för att liberalisera marknaden samt åtgärder för att förverkliga en inre marknad för finansiella tjänster sättas in med full kraft. Det är också viktigt att främja åtgärder för innovation i tjänstesektorn. Slutligen bör villkoren som reglerar distributions- och detaljhandelssektorernas resultat, och också bestämmelser om företagsetablering, anpassas utan att nya restriktioner införs för dessa marknader.

6. HUMANKAPITAL OCH PRODUKTIVITETSTILLVÄXT

Kvalificerad arbetskraft är av avgörande betydelse för ekonomisk tillväxt och produktivitetstillväxt. Att investera i humankapital (liksom att behålla humankapital) i en ekonomi innebär väsentliga externa effekter eftersom fördelarna för ekonomin som helhet är större än fördelarna för enskilda individer. Dessa sociala fördelar hänger samman med att färdigheter och kunskaper kompletterar varandra vid utvecklingen av ny teknik, med innovationsgrad samt med skapandet av större kunskap som ökar utbudet av tekniska och ekonomiska möjligheter. Det är mycket viktigt att arbetskraften i EU har de kvalifikationer som krävs för att uppnå Europas ekonomiska, sociala och sysselsättningsmässiga mål.

Humankapitalets kvalifikationer är naturligtvis av mycket olika slag, från dem som kräver hög utbildning till dem som uppnåtts vid yrkesutbildning och fortbildning. Produktivitetstillväxt och ekonomiskt välstånd är klart beroende av hela arbetskraftens kvalifikationer och kompetens, och därför är det nödvändigt att sådan kompetens utvecklas i alla kvalifikationskategorier i EU.

Under de senaste åren har det emellertid uppstått särskilda problem. Under andra halvan av 1990-talet konstaterade man samtidigt IKT:s ringa betydelse i EU och bristen på IT-kunskaper, något som förmodligen förvärrade problemen med en snabb spridning av IKT i medlemsstaterna¹⁷. Detta hade i sin tur negativa effekter på produktivitets- och inkomstillväxten.

Humankapital, i synnerhet i teknikintensiva sektorer, bidrar till produktivitetstillväxt både genom att det besitter kunskaper, att dessa kunskaper sprids samt genom att utbud och efterfrågan på kvalifikationer överensstämmer. Som tidigare nämnts har teknikintensiva sektorer i EU legat i täten när det gäller produktivitetsvinster, vilket i stor utsträckning hänger samman med att sysselsättningstillväxten i dessa sektorer, som utan tvivel är mer arbetskraftskrävande än andra sektorer, har varit hög under ett antal år nu¹⁸. Generellt har efterfrågan på traditionella kvalifikationer inom EU

¹⁷ Denna fråga togs kort upp i *European Competitiveness Report 2001*, op. cit., bilaga III.1. Problemet med obalans i kvalifikationsutbud och -efterfråga är särskilt oroande med tanke på att det uppstod under en period av kroniskt hög (om än minksande) arbetslöshet. Se också Europeiska Centralbanken (2002): *“Labour Market Mismatches in Euro Area Countries”*, mars, som innehåller en mer detaljerad diskussion. ECB menar att klyftan när det gäller utbildningsnivå var större år 2000 än 1992.

¹⁸ Se *Employment in Europe 2001*, op. cit., särskilt kapitel 2. Den höga sysselsättningstillväxten i teknikintensiva tjänstesektorer och i sektorer för högre utbildning under de senaste åren (och den kraftiga ökningen av högkvalificerade icke-manuella yrken) står tydligt i motsättning till den svaga sysselsättningstillväxten i tjänstesektorn som helhet. Detta kan bero på de tidigare nämnda eventuella mättningsfelent. Det kan också vara tecken på en förskjutning mellan ackumulation av humankapital och

minskat under de senaste åren. Numera efterfrågas modern högkvalificerad arbetskraft, vilket speglar ändringar i arbetets innehåll snarare än ändringar i fördelningen av arbetena i de olika sysselsättningssektorerna.

Mellan 1995 och 2000 skapades 1,5 miljoner arbetstillfällen i högteknologisektorn och 5,5 miljoner i sektorerna för högre utbildning. Av dessa var över 60 % högkvalificerade. De nya arbetstillfällena i snabbt växande kunskapsintensiva sektorer utgjorde mer än två tredjedelar av de nya arbetstillfällena på hög eller medelhög kvalifikationsnivå och praktiskt taget all sysselsättningstillväxt för högkvalificerade arbetstagare.

Denna sysselsättningsökning för högkvalificerad arbetskraft (och den samtidiga och omfattande nedgången för lågkvalificerad arbetskraft) har inte inneburit att utbildningsnivån höjts i motsvarande grad. Arbetskraftens utbildningsnivå har inte stigit i lika stor utsträckning som sysselsättningen, vilket antyder att situationen på arbetsmarknaden i EU blivit mer spänd mellan 1995 och 2000¹⁹. Samtidigt finns det dock tecken som tyder på att utbudet av kvalificerad arbetskraft i EU utan tvivel kommer att öka under de kommande åren. Särskilt i de yngre åldersgrupperna ligger utbildningsnivån närmare de kvalifikationer som efterfrågas än i befolkningen som helhet. Dessa kvalifikationer är emellertid ojämnt fördelade på medlemsstaterna, vilket tyder på att medlemsstaterna för olika politik när det gäller att främja humankapitalets utveckling. De medlemsstater som ligger efter bör naturligtvis försöka komma ikapp. På kortare sikt är dock rörligheten för arbetskraften ett nödvändigt komplement för att få utbud och efterfrågan på kvalificerad arbetskraft att motsvara varandra.

Hållbar inkomstökning och produktivitetstillväxt beror till stor del på smidiga anpassningar på arbetsmarknaden²⁰. Obalans i utbud och efterfrågan av kvalificerad arbetskraft är alltid mycket störande för denna process. Mot bakgrund av snabba tekniska förändringar som huvudsakligen hänger samman med den allt större spridningen av IKT till alla branscher och ekonomier, har det blivit en viktig utmaning att förebygga sådan obalans. Under den nuvarande perioden av långsam tillväxt, som följer efter att den s.k. dot.com-bubblan brustit, verkar det som om problemet med obalans har blivit mindre akut. Men med tanke på att de tekniska förändringarna ökar kommer behovet av kvalifikationer också att stiga. Det är därför nödvändigt att bilda nätverk för att göra det möjligt att förena en gemensam politik på en rad olika områden, t.ex. utbildning, forskning, rörlighet osv. för att säkerställa att den kommande efterfrågan på kvalifikationer kan bemötas på ett varaktigt sätt och utan hinder²¹. Dessa frågor står i centrum på Lissabonagendan och kommissionen har

den uppmätta produktivitetstillväxten. Detta kan jämföras att det första uppsvinget i IKT-investeringar inte kunde uppmätas i produktivitetstillväxt förrän efter några år.

¹⁹ Se *European Competitiveness Report 2002*, op. cit. Liknande tendenser uppstod i USA, men ökad invandring löste delvis problemet med arbetskraftsefterfrågan.

²⁰ För en diskussion om betydelsen av en effektiv samordningsprocess särskilt på euroområdet arbetsmarknad, se Europeiska centralbanken (2002): op. cit.

²¹ I synnerhet när det gäller forskning och teknik har man observerat oroande trender för de kommande åren; se *Benchmarking av nationell FoTU-politik: första resultaten* Arbetsdokument från kommissionens avdelningar SEK(2002) 129, 31.1.2002, och också Europeiska centralbanken (2002): op. cit., avdelning 4 för en diskussion om de åtgärder som skall förbättra det sätt som arbetsmarknaden fungerar på.

kraftfullt understrukit att medlemsstaterna måste göra framsteg på området för humankapitalutveckling²².

Kunskap (och förmågan att använda den på ett effektivt sätt) är en av nycklarna till våra ekonomiers konkurrenskraft. För att säkerställa att Europas medborgare har den erforderade kunskapen och de erforderliga kvalifikationerna skall det utvecklas och genomföras enhetliga strategier och praktiska åtgärder för att främja livslångt lärande för alla²³. Nya utbildningsmetoder måste sökas och användningen av ny teknik vid inläring måste breddas i syfte att underlätta tillgången till och förbättra kvaliteten på lärandet.

Kommissionen har också uttryckt att forskares och andra kvalificerade arbetstagare rörlighet är avgörande för att man skall kunna förbättra överföringen av kunskap och teknik mellan olika aktörer i det europeiska forsknings- och innovationssystemet, inklusive industrin²⁴. Att utvidga det europeiska området för forskningsverksamhet till resten av världen och att ta större hänsyn till dess internationella dimension, kommer ofrånkomligen att gagna EU:s företag och främja forskarnas entreprenöranda genom utbyte av erfarenheter och kunskap. Härmed kommer också Europas forskningskapacitet att förbättras.

7. FÖRETAGSPOLITIK, KONKURRENSPOLITIK OCH PRODUKTIVITETSTILLVÄXT

I EG-fördraget understryks att företagspolitik och konkurrenspolitik kompletterar varandra²⁵. De är båda hörnstenar i EU:s politik för att uppnå stark och hållbar produktivitetstillväxt, eftersom denna tillväxt är beroende av ett regelverk som gör det möjligt för företag att få tillgång till nya marknader och förvandla uppfinningar till innovationer. I Lissabonmålen krävs det en politik som främjar företagstillväxt och innovation, samtidigt som den säkerställer att marknadsaktörerna följer enhetliga regler. Företagspolitiken fokuserar på det första målet, konkurrenspolitik riktar in sig på det andra, men båda bidrar till stark och hållbar produktivitetstillväxt. En effektiv konkurrens gör att företag uppmuntras att söka effektivitetsförbättrande lösningar som leder till produkt- och processinnovation. Företagspolitiken i sin tur undanröjer brister i marknadernas funktion och gör det möjligt för fler företag att delta i marknadstransaktionerna, vilket ökar antalet potentiellt innovativa företag.

Målet att göra EU till en global konkurrenskraftig kunskapsbaserad ekonomi innebär att åtgärder för att främja ekonomisk tillväxt inte skall leda till centralisering, ökad koncentration eller ökat statligt stöd. Produktivitetstillväxt beror på kunskapsförbättringar och på förbättringar av samverkan mellan företag, genom ackumulering av kunskaper och valet av de bästa lösningarna i förhållande till marknaden. Konkurrenskraftiga företag driver på förändringarna eftersom de utgör en förbindelselänk mellan abstrakta idéer och innovationsintensiv, tillväxtskapande marknadsutveckling. I denna process är tekniska framsteg och

²² Se *Lissabonstrategin – Möjligheter till förändring*, op. cit.

²³ Se *Att förverkliga det Europeiska området för livslångt lärande*, kommissionens meddelande till Europaparlamentet och rådet, KOM (2001)°678 slutlig, 21.11.2001.

²⁴ Se *En strategi för rörlighet i det Europeiska området för forskningsverksamhet*, meddelande från kommissionen, KOM(2001) 331 slutlig, juni 2001; kommissionen intresserar sig sedan länge för frågor som rör rörlighet för kvalificerade arbetstagare och forskare och detta intresse har ökat under de senaste åren, vilket framgår av de olika initiativ som är knutna till det sjätte ramprogrammet.

²⁵ För en mer utförlig diskussion i denna fråga, se *European Competitiveness Report 2002*, op. cit.

organisationsförändringar oskiljaktigt sammankopplade. Innovativa företag blomstrar i öppna kunskapsmiljöer som de kan utnyttja, och till vilka de i sin tur kan ge ny kunskap.

Även om företags- och konkurrenspolitiken har samma allmänna syn på marknadsstyrd tillväxt och stärker varandra inbördes, framhäver varje politik olika saker. Det skall råda balans dem emellan, vilket framgår av följande exempel.

- (1) Lämplig beskrivning av produkten och den geografiska marknaden är av avgörande betydelse för konkurrensbeslut. Utvärderingen av marknads kommersiella makt förutsätter nämligen exakt definierade marknader. Även om företagspolitiken inte kräver någon sådan marknadsdefinition, påverkar dess instrument – som t.ex. den inre marknads lagstiftning, standardisering, och benchmarking – marknadsstrukturerna som analyseras i konkurrenssyfte.
- (2) Samarbete mellan företag inom områden som innovation och upprättandet av kunskapsnätverk bidrar till produktivitetstillväxt. Ett sådant samarbete medför oftast inga problem när det gäller konkurrensen. I vissa fall kan det dock resultera i ett utestängande från marknaden eller i att konkurrenternas innovation förhindras. Utmaningen för lagstiftaren (t.ex. när det gäller översynen av gruppundantag för tekniköverföring och modernisering av procedurerna i kartellärenden) är att skapa ett regelverk som främjar samarbete inom FoU och innovation samtidigt som det förebygger konkurrensbegränsande åtgärder som kan minska konsumenternas välfärd. Vid fusioner i innovativa sektorer måste man uppnå balans mellan behovet av att utnyttja stordriftsfördelar i samband med FoU och behovet av att bevara tillräcklig konkurrens mellan FoU-kunskapscenter.
- (3) Ett klimat med effektiv konkurrens uppmuntrar naturligtvis företag till att omstrukturera sig eller att fusionera i syfte att öka produktiviteten. Effektiva företag konkurrerar mer energiskt, och stärker på så sätt ytterligare sin konkurrenskraft. Detta kan leda till en positiv spiral där produktiviteten ökar. Man har betonat detta i konkurrenspolitiken i form av koncentrationsförordningen, som erbjuder en "one-stop shop" för att underlätta industriell omstrukturering. Den nuvarande revideringen av koncentrationsförordningen erbjuder en möjlighet att utvärdera huruvida befintliga instrument kan förbättras. Revideringen erbjuder särskilt en möjlighet att besluta huruvida koncentrationsförordningen skall tillåta kontrollerbara fusions-specifika effektivitetsförbättringar för att kompensera negativa effekter såsom prishöjningar som orsakats av skapandet eller förstärkningen av en dominerande ställning.
- (4) Teknisk utveckling och innovation, som båda driver fram ökad produktivitet är av naturen osäkra. Att utvärdera deras effekt på framtida marknadsdynamik och framtida konkurrensvillkor är en ständig utmaning. Vid konkurrensbeslut kan sådan utveckling tas med i beräkningen endast om dess konsekvenser kan förutses med tillräcklig säkerhet.
- (5) Kommissionen anser att det är legitimt att använda statligt stöd för att undanröja brister på marknaden. FoU och nya och innovativa företags tillgång till riskkapital är bra exempel. Men nödvändigheten att minska produktivetsklyftor mellan EU och dess konkurrenter bör inte avleda

uppmärksamheten från behovet att generellt minska det statliga stödet och fortsätta sträva mot administrativ förenkling.

Det är kommissionens uppgift att finna jämvikt mellan företagspolitiska och konkurrenspolitiska mål och om den lyckas kommer detta att bidra till att skapa ett gynnsamt klimat för ekonomisk tillväxt.

8. FÖRETAGSPOLITIK OCH HÅLLBAR UTVECKLING I TILLVERKNINGSINDUSTRIN

Företagen spelar en viktig roll när det gäller att skapa inkomster och sysselsättning och de bidrar till hållbar utveckling på det ekonomiska och sociala området. Men samtidigt belastar företagen liksom andra verksamheter miljön. Lissabonmålet om en årlig tillväxt i EU:s BNP på 3 % per år, kan därför vid första anblicken tyckas vara en ökad miljömässig belastning. Vid Europeiska rådets möte i Stockholm underströks det dock att man parallellt bör sträva efter ekonomisk tillväxt och miljöskydd.

Erfarenheter från EU:s tillverkningssektor visar att det är möjligt att uppnå högre ekonomisk tillväxt samtidigt som man minskar de miljömässiga belastningarna. Programmet för den inre marknaden och den gradvisa avregleringen av marknaderna genom Lissabonprocessen har förbättrat tillverkningssektorns ekonomiska resultat, samtidigt som en kompromiss mellan ekonomisk tillväxt och miljöeffekt har undvikits. De ytterligare resurser som avsatts för miljöskydd har gjort det möjligt att möta kraven på miljö kvalitet som ökar efter hand som samhället blir rikare. Inom miljöpolitiken har man samtidigt fastställt normer och uppmuntrat industrin att förbättra sin miljöprestanda. Tillverkningsindustrin har således kunnat tillämpa en s.k. miljöKuznetskurva, enligt vilken de förorenande utsläppen först stiger, när realproduktionen ökar, men sedan når sin topp och börjar sjunka när produktionen stiger ytterligare.

Bästa praxis och tillgänglig statistik visar – vilket kanske inte svarar mot den allmänna uppfattningen – att tillverkningsindustrins miljöbelastning faktiskt har minskat de senaste tjugo åren²⁶. I dessa fall har tillverkningsindustrin i EU alltså i stor utsträckning lyckats bryta sambandet mellan tillväxtökning och ökad miljöbelastning.

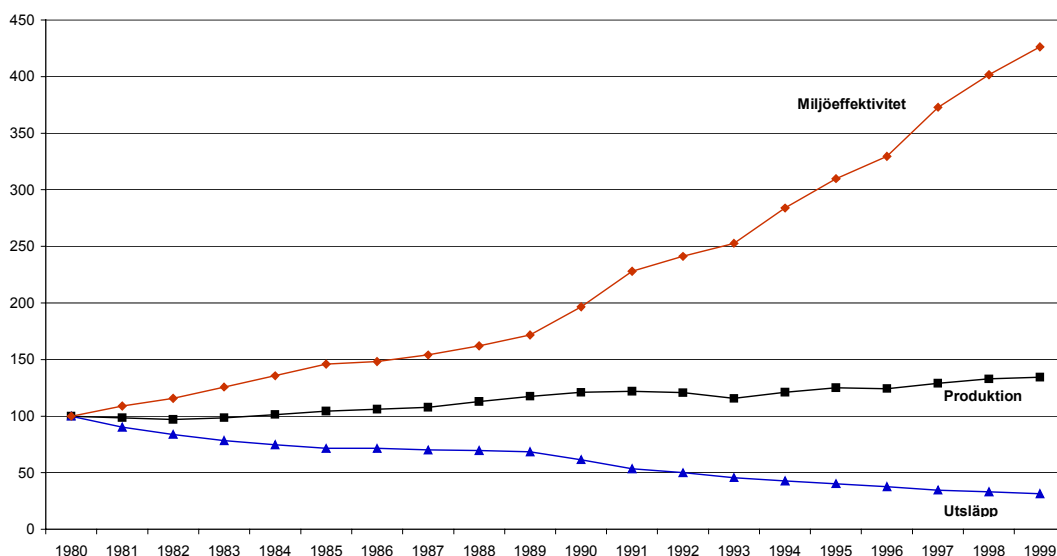
Ett slående exempel på de framsteg som gjorts inom tillverkningsindustrin under de senaste tjugo åren är den betydande minskningen av utsläpp av gaser som orsakar surt regn, som t.ex. svaveldioxid och kvävedioxid. Diagram 2 visar att trots att produktionen i tillverkningsindustrin ökat med över 30 % under perioden 1980-99, har utsläppen av försurande gaser minskat med ungefär två tredjedelar²⁷. Under samma period minskade dessutom industrins utsläpp av ozonprekursorer med en fjärdedel. Produktionen av ozonnedbrytande gaser i EU har nu nästan upphört. Under tiden har energiförbrukningen förblivit i stort sett oförändrad sedan mitten av 1980-talet, trots att tillverkningsindustrins produktion ökat. Detta har bidragit till att industrins utsläpp av växthusgaser har minskat sedan Kyotoprotokollet 1990.

²⁶ Dessa och andra närbesläktade ämnen tas upp i *European Competitiveness Report 2002*, op. cit.

²⁷ Se *European Competitiveness Report 2002*, op. cit., diagram V.8. Siffrorna har justerats efter engångsverkningarna av Tyskalnds återförening.

Mellan 1990 och 2000 minskade EU:s tillverkningsindustri växthusgasutsläppen med 10,5 %, vilket var ett viktigt steg i riktning mot Kyotomålen. Denna positiva utveckling var resultatet av en kombination av händelser i en rad olika sektorer, och somliga av dessa händelser kommer förmodligen aldrig att upprepas²⁸. Under de senaste åren har också industrins förbrukning av mineraler och malm stabiliserats. Globalt sett har EU:s industri presterat bra resultat i förhållande till USA:s industri. När det gäller ett extremfall som försurande utsläpp, har industrins miljöeffektivitet stigit nästan dubbelt så fort som i USA.

Diagram 2: EU:s tillverkningsindustris miljöeffektivitet: försurande utsläpp
(miljöeffektivitet, produktion, utsläpp; index 1980 = 100)

Källa: kommissionen

Det gradvisa införandet av miljöpolitik har naturligtvis spelat en betydande roll när det gäller denna utveckling. Till exempel har sambandet mellan utsläpp av försurande gaser och tillväxt brutits på ett väsentligt sätt och som ett resultat av nationella program för gradvis minskning i enlighet med direktivet om stora förbränningsanläggningar från 1988. Miljöpolitiken spelade också en nyckelroll i utsläppsminskningen av ozonnedbrytande CFC-gaser. Det har också skett gradvisa politiska framsteg på andra områden. Tillverkningsindustrin har reagerat på den mera omfattande miljölagstiftningen genom att utveckla nya tekniker, förbättra ledarskapspraxis, och göra större investeringar i föroreningsförebyggande åtgärder.

Miljöförbättringarna har dock inneburit betydande kostnader för tillverkningsindustrin. Miljöutgifterna för EU:s industri uppgick 1998 till 32 miljarder euro, ungefär 0,4 % av BNP eller 2 % av industrins förädlingsvärde. Utgifterna för miljöskydd har ökat sedan början av 1980-talet. Det är tydligt att de ytterligare resurser som den ökade produktiviteten skapat, tack vare den ekonomiska

²⁸

Kyotomålet är en minskning av utsläppen av växthusgaser med 8 % 2008-2012 i förhållande till 1990. Tendenserna i utsläppsminskningen kan ändras snabbt; enligt aktuella saktningar kommer inte EU att kunna uppnå Kyotomålen utan att öka sina insatser.

reformprocessen, varit väsentliga för att finansiera miljöframstegen i tillverkningsindustrin samtidigt som produktivitetstillväxt fortsatt att öka.

Ytterligare strukturella ekonomiska reformer och ytterligare miljöpolitik behövs för att undvika en kompromiss mellan ekonomisk tillväxt och miljöframsteg inom tillverkningsindustrin. Man bör sträva efter att uppnå en lämplig balans mellan krav på ytterligare lagstiftning i syfte att förbättra miljön och de kostnader som det innebär att säkerställa att ekonomisk tillväxt och miljöförbättringar kan existera sida vid sida. På samma gång bör man beakta de ekonomiska kostnaderna av ett icke-agerande som tar sig uttryck i t.ex. försämrat hälsotillstånd hos befolkningen och skador på byggnader. För att underlätta detta har kommissionen förpliktigt sig att låta alla nya viktiga förslag undergå en konsekvensanalys, som fullt ut tar hänsyn till de ekonomiska, miljömässiga och sociala konsekvenserna. Miljöpolitik skall också, så långt som det är möjligt, använda de effektivaste marknadsbaserade instrumenten, som t.ex. handel med utsläppsrätter. Slutligen kommer kommissionens handlingsplan om miljöteknik att främja innovation och spridning av miljöteknik för att försöka avhjälpa eventuella kompromisser mellan ekonomisk tillväxt och miljöbelastning. Detta kommer att öka fördelarna av hög miljöstandard för konkurrenskraft. Minsann, vid sidan av att vålla kostnader för industrin kan miljöpolitik också bidra till konkurrenskraft och ekonomisk tillväxt genom att ge bättre effektivitet inom tillverkningen och genom att skapa nya marknader. För att uppnå hållbar utveckling i ekonomin som helhet måste andra sektorer ta lärdom av tillverkningsindustrins goda resultat.

9. SLUTSATSER

Den ekonomiska tillväxten i EU kommer troligen inte att kunna bli stark och hållbar förrän produktivitetstillväxten ökar. Sysselsättningsökningen i EU har traditionellt sett varit långsam och även om åtgärder vidtas för att främja sysselsättningstillväxten i enlighet med Lissabonagendan, kommer ekonomisk tillväxt på kortare sikt att vara beroende av produktivitetstillväxten. Detta innebär att EU:s konkurrenskraft måste förbättras.

På Europeiska rådets möte i Lissabon och på efterföljande möten har initiativ för att förbättra EU:s konkurrenskraft uppmuntrats. Selektiv politik och ad hoc-politik kommer inte att fungera. Den politik som det hänvisas till i Lissabonstrategin måste genomföras fullt ut. Som det påpekades i kommissionens bidrag till Europeiska rådets vårmöte, måste mycket större engagemang till för att Lissabon strategin skall kunna genomföras fullt ut. Utan ett sådant engagemang kommer strategins mål inte att kunna uppnås.

Det är svårt att peka ut en speciell orsak till den svaga produktivitetstillväxten. Det råder dock stor enighet om att IKT och innovation har spelat en avgörande roll för uppsvinget i produktivitetstillväxten i vissa medlemsstater och i USA.

Därför är det nödvändigt att identifiera den politik som har bidragit till den goda produktivitetstillväxten i vissa små EU-ekonomier under senare år. Det är också väsentligt att identifiera politiska och andra hinder som har försinkat införandet och spridningen av IKT, innovation samt forskning och utveckling. Detta är speciellt viktigt i tjänstesektorn när det gäller utbredningen av elektronisk handel och användningen av e-business. Det kommer naturligtvis att krävas reformer i

telekommunikationssektorn, för att göra det möjligt att minska kostnaderna och ge fler konsumenter och företag tillgång till dessa tjänster.

Kvaliteten på arbetskraften och utbudet av kvalificerad arbetskraft måste förbättras så att ny teknik, innovation samt forskning och utveckling lättare kan utnyttjas. Arbetsmarknadsinstitutionerna och politiken måste kunna möta de behov som uppkommer i samband med ny teknik.

De förutsättningar som ger tjänstesektorn möjlighet att utvidgas skall kompletteras. En fullständig integration av tjänstemarknaderna kommer att främja investeringar och stärka motivationen för att införa ny teknik.

All politik måste genomföras så, att den stöder ett dynamiskt, kunskapsbaserat samhälle. I synnerhet måste man upprätta en ständig balans mellan konkurrenspolitik och näringslivspolitik på alla de områden där dessa tillämpas. Samverkan mellan dem skall utnyttjas till fullo för att förbättra de europeiska företagens globala konkurrenskraft.

Miljömässig hållbarhet skall uppnås genom att man sprider de resultat som tillverkningsindustrin uppnått på miljöområdet till andra sektorer i ekonomin. Dessa initiativ kräver samråd och samordning av alla ekonomiska politiker i EU.

Endast om vi moderniserar våra ekonomier kommer EU att kunna uppnå de ekonomiska, sociala och miljömässiga målen i Lissabonstrategin. EU:s produktivitetstillväxt sedan 1995 är inte tillfredsställande. Om Lissabonmålen skall uppnås måste moderniseringen påskyndas.